

[Perspektivy současné společnosti]

88-218 – 88-221

Jako základní rysy (skutečnosti) v přítomné situaci naší společnosti lze uvést: a) stav krize a nestability prakticky ve všech směrech a všech vrstvách (tedy nejen v politickém smyslu); b) nepřítomnost artikulovaných výhledů a reformních projektů; c) všeobecný úpadek důvěry v budoucnost a sílící konzervativní tendence (pronikající odjinud, ale mající oporu v životě společnosti samé). K bodu b) náleží také nedostatečné povědomí o stavu věcí, neexistence komunikace schopné reflexe resp. ko-reflexe, diskuze a rozhovoru o skutečném stavu. Příímé důsledky tohoto rozpoznání jsou následující: na nějaký okamžitý pokus o reformu není ani sil, ani k tomu nezbytného rozumu, tj. porozumění, pochopení situace. Aby k takovému pochopení vůbec mohlo dojít, k tomu je zapotřebí nejprve zjednat předpoklady. Některé z těchto předpokladů jsou splněny již samotnou povahou situace. Stav krize a nestability, posílený nejistotou, zda sovětská podpora nepřemýšlejících (a většinou zcela neschopných a také neodpovědných) konzervativních sil, jež se dostaly k moci nikoliv vlastní silou a dovedností, nýbrž byly instalovány intervenujícími silami zvenčí, způsobuje, že mnoho dosavadních oportunistů, kteří dosud nesli hlavní tíhu fungování (byť špatného fungování) společnosti a jejích mechanismů, již ztratilo a nadále ztrácí motivy, proč by měli pracovat pro neschopné místodržitele, jichž pozice jsou otřeseny. Tito lidé, kteří jsou a vždycky budou oporami jakéhokoliv režimu, jsou připraveni přejít pod nové prapory, jakmile bude jen trochu jasno, které budou vítězné. Tito lidé se nepostaví proti reformám, pokud jejich vlastní pozice nebudou ohroženy. Ovšem čím jsou starší, tím víc se cítí být blízko pozicím konzervativním, neboť se obávají, že jejich přizpůsobivost už se blíží mezím.

Z toho vyplývá, že generace lépe či hůře se nějak etablovavších padesátníků a výš (ve vyšších funkcích), ač kritická k politické špičce, bude spíše brzdou než hybnou silou nějaké reformy. Zejména od nich nelze čekat žádné promyšlené celkové koncepce, jež by otvíraly skutečně nové cesty společnosti kupředu. Navíc jsou neobyčejně zatíženi jazykem (a tedy i způsobem myšlení), který ani žádné nové perspektivy není schopen srozumitelně a přitažlivě vyslovit. Na středních a nižších postech snad budou moci být upotřebeni, protože leccos ovládají. Ovšem limitujícím faktorem bude jejich poplatnost rutinám. Proto vrchní vrstva nových funkcionářů se bude muset teprve vytvořit, vzdělat a vychovat. To si vyžádá čas a nezbytný klid. Jakékoliv prudké, bouřlivé a „revoluční“ akce by nutně vyústily do chaosu a exponovaly by i dosud se příliš neuplatňující zárodky kritických situací i tam, kde zatím nehrozí. Znamenalo by to nebezpečí, že se ocitneme v situaci podobné např. polské, ne-li horší. Čtyřicátníci nemají dostatečný základ pro změnu vidění věcí a pro nové myšlení, ale jsou ještě adaptibilnější. Nelze však od nich nové myšlenky čekat, protože jednak k nim nikdy nebyli vedeni, jednak jsou trochu zkažení, jednak mají málo zkušeností, aby si to všechno mohli vzít na vlastní odpovědnost. Také v jejich případě je zapotřebí delšího času na vyzkoušení většího počtu a vyhledání těch nejvhodnějších ze schopných. A tím spíše je zapotřebí času pro výchovu a přípravu těch nejmladších, kteří představují jedinou reálnou naději na nějakou podstatnou změnu k lepšímu. Třicátníci se po nějakém čase budou muset ujmout práce na přechodu, ale skutečnou nadějí by se mohli stát jen ti ještě mladší.

To vše za předpokladu, že vývoj politický a kulturní bude za současných okolností optimální. Co je však v našich okolnostech třeba vidět jako optimální? Zamítneme-li iluze, počítající s nějakými osvícenými jedinci a budeme-li uvažovat možnost reálného společenského a politického vývoje, pak budou naše hodnocení a naše odhady střízlivé až skeptické. Nevidím absolutně žádnou

možnost okamžité pronikavější změny, a to jednak proto, že dosavadní stranická politika uznávala za naprostou podmínku veškerého pohybu ve společnosti to, čemu se říká „vedoucí úloha“ a co je ve skutečnosti značně neinteligentní forma diktatury poměrně úzké stranické špičky. Stranická špička usilovala o to, mít co možná všechno pod svou kontrolou. A protože je většinou představována lidmi s nízkými schopnostmi, redukovala se kontrola na rozhodování o detailech, přičemž naprosto uniká celkový vývoj. Partajní špičky se ubezpečovaly svou mocí tak, že rozhodovaly o všem, i když špatně. Nechat rozhodovat kompetentnější neměli dost inteligence a důvěry v sebe, aby prohlédli vše, co by jim někdo mohl podstrčit ke schválení. Tím se psychologicky zcela pohřbili a znemožnili. Dnes neuvěří nikomu, dokud nebude (jim) vnucen z Moskvy (nikdo jiný totiž nemá ani dost moci a sil, ani dost autority, aby se prosadil bez této intervence). Mám proto za to, že je nesmyslné si právě dnes hrát na pány a říkat, že nepotřebujeme dalších intervencí a že jsme svéprávná země. Předně to není pravda (stále ještě nikoliv, dokud tu máme dosavadní místodržitele, byť již bez podpory z Moskvy), a za druhé nám dnes maximálně musí záležet na tom, aby právě v Moskvě poznali ty nejschopnější a nejinteligentnější i nejkulturnější.

Naším cílem po té stránce musí tedy především být, udělat něco podstatného pro to, aby se ti schopní a kulturní ukázali v jasném světle, aby tedy mohli být rozpoznáni. Tady je ovšem velký problém, zda právě ti schopní a kulturní atd. budou nakloněni „vyběhnout na palouček“ po špatných, ba nejhorších zkušenostech v minulosti. Obavou, že přijdou první k odstřelu, se pronikavě zpomaluje momentální vývoj společnosti k opravdovější „normalizaci“. Ale bez toho prostě žádná cesta do budoucnosti neexistuje. Je sice pravda – jak jsme už víckrát poznali – že nejstatečnější nemusí být vždycky těmi nejschopnějšími, ale zase to bude jednou tak, že iniciativy se chopí ti, kteří se spolehnou na nějaké nezajištěné „vnitřní jistoty“ – nebo jak my křesťané říkáme, kteří budou mít alespoň zrnko živé, opravdu živé víry, schopné okamžitě vyklíčit a zapustit hluboké kořeny v každé jen trochu příznivější situaci (třeba jen lokální) a vyrůst v košatý strom. Lidé také nebudou pro první dobu schopni posuzovat věcně žádné činy, žádné reformy adekvátně, a budou se muset také spolehnout na ty, kteří je budou muset oslovit a budou se muset dožadovat její podpory. Přesvědčení, hluboce „věřící“, nadšení a zároveň rozumní a rozumně hovořící lidé budou nyní k nezaplacení a na roztrhání. Všichni vědí, že každá reforma bude znamenat zhoršení situace takřka pro všechny. Když bude někdo chtít reformu provést, musí pro to získat většinu, ne ji začít znovu zastrašovat. A dnes získat většinu vůbec nebude snadné. Nedělejme si iluze, Dubčekovo vedení získalo většinovou podporu teprve po intervenci, nikoliv před ní. Do té doby řady příznivců sice houstly, ale většina zůstávala stále opatrná. To si Dubček bohužel zřejmě neuvědomuje a většina jeho spolupracovníků asi také ne.